

RETORYKA I PRZEMIANY KULTURY

Rozważania na temat wzajemnych relacji między retoryką a przemianami kultury rozpoczyna seria uwag i prognoz formułowanych przez przedstawicieli różnych środowisk naukowych: filologicznych, literaturoznawczych, prawniczych, medioznawczych. Maria Barłowska, Iwona Bartoszewicz, Barbara Bogołębska, Leszek Drong, Wiesław Godzic, Jolanta Jabłońska-Bonca, Jakub Z. Lichański, Małgorzata Lisowska-Magdziarz, Cyprian Mielczarski, Piotr Nehring i Antoni Smuszkiewicz odpowiadają na pytanie, jakie wyzwania stawia przed retoryką kultura współczesna. Nowe przestrzenie i formy działań retorycznych, wzrost znaczenia kultury popularnej, dominacja tekstów zapośredniczonych medialnie, wpływ nowych mediów na określenie etosu nadawcy, problem retorycznej kompetencji odbiorców, aktualność wzorca aksjologicznego oferowanego przez klasyczną retorykę – to tylko kilka z poruszonych kwestii.

Dalsze artykuły koncentrują się na analizie zjawisk, które są przywołaniem bądź kontynuacją postaw czy rozwiązań funkcjonujących w epokach wcześniejszych. Dawne motywy i style pojawiają się w kulturze współczesnej zarówno jako historyczny kostium służący uatrakcyjnieniu przekazu, jak i kod odwołujący się do wspólnej tożsamości i pozwalający formułować perswazyjne komunikaty kierowane do określonej grupy.

W studium „*Larva rhetorica*, czyli o przemianach roli retoryki w kulturze siedemnastowiecznego Śląska” Beata Gaj pokazuje, jak bardzo świadomi przemian w retoryce byli śląscy autorzy XVII wieku, zwracający uwagę, że dotychczasowa spuścizna retoryczna stwarza możliwość innowacji, retoryka jest bowiem narzędziem, pozwalającym wykrywać i ujawniać nowe zjawiska zmieniającego się świata.

Zmiany kulturowe prowadzą nieuchronnie do przekształceń w obrębie poszczególnych gatunków. Temu zagadnieniu poświęcony jest artykuł Michała Czerenkiewicza „Panegiryzm na sesji rady miejskiej: laudacja dla honorowego obywatela”. Autor na wybranym przykładzie pokazuje, czym współczesna mowa pochwalna różni się od podobnych wypowiedzi w epokach wcześniejszych.

O sposobach wykorzystania i reinterpretacji motywów historycznych w przekazie reklamowym pisze Oliwia Tarasewicz-Gryt w artykule „Przeszłość jako konstrukt kulturowy. Obrazy rewolucji i komunizmu w służbie perswazji”. Metaforyczne obrazy rewolucji pozwalające na dużą dowolność skojarzeń są rekwizytem,

po który chętnie sięgają autorzy reklam.

Nieco inny cel instrumentalnego wykorzystania przeszłości we współczesnej kulturze popularnej pokazuje Elżbieta Pawlak-Hejno w tekście „Kryminalny powrót do przeszłości – zabiegi retoryczne w retroopowieściach Marcina Wrońskiego”. Opis dwudziestolecia międzywojennego okazuje się z jednej strony atrakcyjnym dla czytelników tłem literackim, z drugiej strony zaś jest narzędziem służącym autorowi do budowania swojej wiarygodności.

Marcin Styszyński w szkicu „Współczesne wykorzystanie tradycyjnej symboliki w kulturze arabskiej” opisuje wybrane przykłady symboli wyrosłych w kulturze arabskiej, pokazując ich żywotność w takich sytuacjach retorycznych jak polemika polityczna czy oferta handlowa.

W artykule „*Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum...*? Retoryka jako wyzwanie rzucone literaturoznawstwu. Szkic warsztatowy” Bartłomiej Starnawski podejmuje namysł nad wzajemnymi relacjami między retoryką a rozwojem literatury, dowodząc, że u podstaw tworzenia tekstów literackich znajduje się akt retoryczny.

Jedną z form wypowiedzi retorycznych budzących dziś wiele emocji i kontrowersji są debaty wyborcze. Agnieszka Budzyńska-Daca w tekście „Debaty konkursowe i telewizyjne debaty przedwyborcze – problemy *dispositio* w dwóch realizacjach gatunkowych” przedstawia uwarunkowania związane z przyjętym formatem i uporządkowaniem argumentacji, które decydują o ocenie i efektach konkretnych debat.

Wartością retoryki zawsze była uniwersalność jej zasad. Ich efektywność ukazuje się wyraźnie w momentach zmian, kiedy skuteczność uzależniona jest od szybkości podejmowanych wyborów. Najtrafniejsze zaś bywają te, które wynikają z wnikliwej analizy rzeczywistości.

Jakub Z. Lichański
redaktor naczelny

Agnieszka Kampka
redaktor tomu